

**ЛІТЕРАТУРНО-КРАЄЗНАВЧА
КОМПОЗИЦІЯ
“КРЕМЕНЕЧЧИНА В ВОГНІ”
(НАШ КРАЙ В БУРЕВІЇ ВІЙНИ)**

Ведучий 1.

Людство за свою коротку історію завдало собі чимало лиха. Але за своїм масштабом, руйнівною силою, спланованим тотальним знищенням населення друга світова війна не мала собі рівних.

Ведучий 2.

Війна не прийшла неждано. Реваншистські прагнення вождів Німеччини, Італії, Японії, маячні ідеї “світової революції” радянського керівництва тримали у напрузі весь світ з початку 30-х років. Але ганебна політика “умиротворення” західних країн випустила монстра війни на волю.

Ведучий 1.

Кременеччину друга світова війна зачепила уже в вересні 1939 року, коли у висліді таємного протоколу пакту Молотова-Ріббентропа західноукраїнські землі були окуповані радянськими військами. Але у повній мірі наші люди відчували подих війни з нападу Німеччини на Радянський Союз.

Ведучий 2.

Загине світ! Безумством і війною
Потопано його найкращий цвіт;
Свариться хаос чорною рукою:
Загине світ!

Ведучий 1.

2 липня 1941 року німецькі війська увійшли в Кременець. Захопивши нові землі, гітлерівці склали нелюдський план нової влади, за яким місцеве населення перетворилося у людей “другого сорту”.

Історик.

Повсюди у містах, при вході у театри, кафе, кіно висіли вивіски “Тільки для німців”. Нова окупаційна адміністрація вимагала сліпої покори від населення. В одному з німецьких рапортів розповідалося, що коли у Кременці до кінозалу входив гебітскомісар, усі повинні були встати і вітати його. Іноді, він продовжував насолоду в той спосіб, що тричі входив до залу і щоразу відбувалася ця церемонія.

Ведучий 2.

Прагнучи перетворити українців у працюючих на благо Третього Рейху, уже восени 1941 року розпочалися набори оstarбайтерів на роботу в Німеччину. На початках вербування відбувалося добровільно: заробітчанами давалися численні обіцянки. Але уже скоро наші земляки відчували всі “принади” далекої землі.

Історик.

Восени 1941 року на Батьківщину повернувся житель села Підлісці Чорнобай. Не витримавши нелюдського поводження на німецьких підприємствах, він утік. Заробітчанин був настільки виснажений, що повечерявши, уже до ранку він помер від переїдання.

Ведучий 1.

Німеччина потребувала все більшої кількості трудових ресурсів. Це призвело до облав, насильства, репресій.

Історик.

У селі Білозірка повідомлення про виїзд до Німеччини одержало 28 осіб. Усі вони втекли. Тоді прибули німецькі жандарми і почали підпалювати їхні хати. 6 будинків уже палало. Люди впали на коліна, цілували руки жандармів, благали їх не палити їхніх хат. Але жандарми побили їх гумовими палицями і продовжували підпалювати будинки. Замість 28 осіб німці забрали 41. Такої самої долі зазнали і сусідні села (Шухівці, Молотків, Осники і Москалівка). Школи замкнено. Палали будинки, а батьків молодих людей посаджено в тюрму, щоб таким чином змусити дітей повернутися. Полювання на людей тривало кілька днів. Було також схоплено для вивезення до Німеччини групу паломників, які їхали до монастиря в Почаїв. Серед них були сліпі й немічні.

Ведучий 2.

А країна вся наскрізь простелена,
На мільйон у ворога приціл:
Долітають кулі, як їм звелено,
До найдальших, найглухіших сіл.

Ведучий 1.

Намагаючись вселити в душу людини тваринний страх, окупанти винищували людей як поодинці так і цілими селами. Навічно залишаться в пам'яті невинно спалені люди Стіжка, Шпиколос та багатьох інших сіл України.

Ведучий 2.

Немає хати де я народився...
Фашисти вулицю вели на страту,
І розстріляли, і розпустили хату,
Й зайшла вона в затемнення, у дим.

Віри "Були убиті всі"

Були убиті всі, хто мав явитись потім,
Були убиті всі, хто ще не народився,
Хто кров'ю до крові, хто плоттю і до плоті,
І душами вони навік переплелись...
„Була така межа на ціле покоління -
її робила смерть, а не життя - мости,
Ще не було життя, а смерть руйнівне
Тління - точила згубно те, що мало ще прийти.

Ведучий 1.

У нас, кременчан, є багато священних місць, перед якими в скорботі схиляємо голови, де просто хочеться помовчати, віддати належну шану.

Ведучий 2.

Скільки їх? Замучених, закатованих, розстріляних. Тринадцять з половиною тисяч жителів міста Кременця по волі окупантів не дожили до світлого дня перемоги. 239 юнаків і дівчат, 13 000 підлітків було вивезено на каторжні роботи. Тільки за одну ніч з 1 на 2 вересня 1942 року окупанти спалили 600 будинків в центральній частині міста.

Ведучий 1.

Та народ не сприйняв смиренно становище раба. По усіх закутках чувся гул ненависті до окупанта, заклик боротьби із загарбником.

Вірш “Вкривала густо сіль...”

Вкривала густо сіль сорочки поруділі,
І діти корчилились, і сохли матері,
Трава хилилась чорна у дворі,
Як рана з'ятрена на молодому тілі.
Ми чули плач садів і стогони землі
І ненависть взяли, відкинувши жалі,
Бо сльози і жалі - незавелика плата,
Як іскра б'є світліш, - то ясно від огнів,
А кривда є чорніш, - то буде дужчий гнів
На хитрого лжеця, фашиста-супостата!
Отак рішили всі, і це наш заповіт,
У ньому кров, і піт, і жар, і мріянь цвіт,
Полків тверда хода на багрім видноколі.
Чужинця виженем! Судьбою так дано.

Ведучий 2.

Носіями боротьби з окупантами були в основному ОУН Мельника та Бандери. Спочатку рух був стихійний, але з часом почав набирати організаційних рис. Першими постали боївки по селах, які не мали чисто військового характеру. Та спираючись на досвід партизанських традицій “Поліської січі” Бульби-Боровця на початку 1943 року вони перетворилися на другий центр українського визвольного руху, охопивши Кременецько-Дубенські ліси, та поширюючи свій вплив на Славутсько-Шепетівський лісовий масив.

Вірш “У нас клятва єдина”.

В нас клятва єдина і воля єдина,
Єдиний в нас клич і порив:
- Ніколи, ніколи не буде Україна
Рабою фашистських катів!
Ми сталлю з гармати, свинцем з карабіна
Розтрощимо вщент ворогів,
Ніколи, ніколи не буде Україна
Рабою фашистських катів!
Вкладає меч в руки вірного сина
Наш край, щоб цей меч пломенів.
Школи, ніколи не буде Україна
Рабою фашистських катів!

Історик.

У II половині березня 1943 року кременецький поліцист Мазниця перейняв телефонограму до німецької жандармерії такого змісту: “Ненадійний елемент роззброїти й арештувати”. Мазниця повідомив про це обласного

бойового провідника ОУН-мельниківців “Блакитного”. Після домовленості останнього з Михайлом Медвецьким (“Хроном”) у ніч з 21 на 22 березня кременецька поліція в числі 106 чоловік зі зброєю та амуніцією перейшла в угорський район. Незабаром, після поповнення, “Хрін” закладає табір у лісі над озером Глибоке. Паралельно розгортався рухомий відділ “Крука” (Іван Климишин). Коли потепліло, він заклав табір на Залужській горі Франка. Так постала відома антоновецька база.

Пісня “Марш повстанців”.

Ведучий 1.

Безперечно, сили були нерівні. Але сидіти склавши руки ніхто не хотів, усі рвалися в бій, прагнучи помститися за кров, сльози, приниження.

Історик.

Зачіпаючи дрібними сутичками німців, повстанці провели цілий ряд масштабних акцій. Першою було визволення в’язнів у Кременці боївкою ОУН-бандери наприкінці лютого 1943 року. З утворенням збройних загонів виправи стали масштабнішими:

- перед Великодніми святами штурм казарм шуцманів у Білокриниці.
- знищення німецького загону у с. В.Бережці
- бій у селі Лішня
- напад на Вишівець та експропріація значної кількості майна з німецьких складів.

З II половини 1943 року повстанці рушили в рейд по території Хмельницької, Житомирської, Рівненської областей.

Пісня “Йшли селом партизани”.

Ведучий 2.

Кременеччина дорого заплатила за свою волю до свободи. Повністю або частково були знищені села Молотків, Стіжок, Лішня, Веселівка, Антонівці, Яловиця, Кути, Великі Мости, Козаччина, Княжина, Млинівці, Вікнини, Людвищі, Заруддя, Рахманів, Гута, Горинка, Шпиколоси. Було розстріляне практично все єврейське населення Кременця, а історичний центр – спалено. Окупанти розстріляли сотні української інтелігенції, поклали голови близько двох тисяч борців за волю України.

Вірш “Не плачте мамо”

Не плачте, мамо, не треба, вже не вернути сина.
Он він лежить під тином, скроня злегка в крові.
І меркне зимовий вечір, утіха твоя єдина,
А з лісу ідуть повстанці, закурені в дим, живі.
Чого ти журишся, батьку, що хату спалили кляті?
Брата забили в пута, сивіє, бач, голова.
Пожитки твої хороші, радості небагаті
Усе димить в попелищі і тліє, не дотліва.
Іржали коні в артілі, ворота скрипіли новії,
Забрали овець і коней - кривавий слід по траві...
І меркне зимовий вечір в далекій сивій завії,
А з лісу ідуть повстанці, закурені в дим, живі.

Он ту яблуневу гілку, де снігу замети білі,
Ти сам щепив із сусідом, цвіти, мін веселий дім!
- Ми знаємо, знаєм, знаєм! - кричать пеньки обгорілі
Із хати, з комори, з клуні в сльозах і в горі твоїм.
Повішених вітер гойдає. Гармата б'є опівночі.
І тліє все в попелищі: і радість, і труд, і піт.
Дивляться зорі з неба, немов замучених очі,
Немов розстріляних очі біля кленових воріт.

Ведучий 1.

Боротьба точилася не тільки на фронті та окупованих землях. Вся праця в тилу була спрямована на чим швидшу перемогу над ворогом. Війна підняла народний дух на нечувану висоту, віру у свою силу, своє майбутнє.

Вірш "Любіть Україну"

Любіть Україну, як сонце, любіть,
як вітер, і трави, і води...
В годину щасливу і в радості мить,
любіть у годину негоди.
Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.
Між братніх народів,
мов садом рясним,
сіяє вона над віками...
Любіть Україну всім серцем своїм
і всіми своїми ділами.
Для нас вона в світі єдина, одна
в просторів солодкому чарі...
Вона у зірках, і у вербах вона,
і в кожному серця ударі,
у квітці, в пташині, в електровогнях,
у пісні у кожній, у думі,
в дитячій усмішці, в дівочих очах
і в стягів багряному шумі...
Як та купина, що горить — не згора
живе у стежках, у дібровах,
у зойках гудків, і у хвилях Дніпра,
і в хмарах отих пурпурових,
в грому канонад, що розвіяли в прах
чужинців в зелених мундирах,
в багнетях, що в тьмі пробивали нам шлях
до весен і світлих, і щирих.
Юначе! Хай буде для неї твій сміх,
і сльози, і все до загину».
Не можна любити народів других,

коли ти не любиш Україну!..
Дівчино! Як небо її голубе,
люби її кожну хвилину.
Коханий любить не захоче тебе,
коли ти не любиш Україну».
Любіть у труді, у коханні, в бою,
як пісню, що лине зорею.
- Всім серцем любіть Україну свою
- і вічні ми будемо з нею!

Ведучий 2.

Німецькі війська спішно відступали на захід. Червона армія, після переломної битви на Курській дузі, визволила Лівобережну Україну. Коричневій чумі приходив кінець.

Ведучий 1.

Запалали вогні за долиною синього неба,
Само льоти гудуть, бо на захід фронти і фронти.
Україно моя, мені в світі нічого не треба,
Тільки б голос твій чути і ніжність твою берегти.

Пісня “А мати ходить на курган”

Ведучий 2.

19 березня 1944 року війська Першого Українського фронту, в результаті обхідного маневру і атак з фронтів, оволоділи Кременцем. Гориста, покрита лісами місцевість давала перевагу ворогу. Зайнявши гірські вершини на заході, радянські війська примусили швидко відступати гітлерівців.

Ведучий 1.

Військові частини та з'єднання, які брали участь у визволенні міста, отримали назву “Кременецької”. Значний вклад внесли льотчики 728 винищувально-авіаційного полку.

Вірш “Балада про подвиг”.

В повітрі, рокочучи, йшли літаки,
Піднісши на крилах червоні зірки.
Пілоти дивились донизу, туди,
Де димом курилась дорога орди.
Де згарищем сіл і руїнами міст
Грабіжницький шлях свій позначив фашист,
У льотчиків серце несхитне й тверде,
Рука неухильно машину веде,
І тільки вогонь висяває в очах,
Коли вони вниз поглядають на шлях.
Крилом похитав командир. Це—наказ.
Націлені бомби зірвалися враз,
Щоб впасти на банди убивць з висоти
Ударами гніву, покари і мсти.
Свистіння і гуркіт. Вражай і троци!
Німецькі солдати тікають в кущі.

І стовпищем диму, снопами іскрин
Злітають в повітря ряди їх машин.
Пригнувши іглисті вершечки дерев,
Проноситься двигіт моторів і рев.
Над шляхом шугнула машина мигцем,
Солдатів обливши вогнем і свинцем.
В цю мить залящав кулемет за ліском,
Зацюкавши кулями над літаком,
— Бив люто й нестямно — і раптом розрив
Гордливого сокола срібний бік.
Поранену птицю радянських висот
В політ передсмертний виводить пілот,
Веде на колони машин на шосе
І знищення, й племін з собою несе.
— Загину загибеллю сокола я,
Та карою буде й загибель моя,
— Любиму Вітчизну топтати не дам
Кривавим, підступним і злим ворогам
Безтрепетні руки тримають штурвал;
Літак свій останній бере перевал
І рине, як лютий, страшний вогнепад,
На вражі цистерни, що збіглися в ряд.
Земля затрусилася, ворог заляк,
Як впав на колону вогненний літак;
Обагренім прапором полум'я й дим
Півнеба заслали, підвівшись над ним.
Так льотчик Гастелло загинув в бою,
Хай слава вінчає загибель твою,
Твій воїнський подвиг, наймення твоє,
Що в серці народу безсмертним стає!

Ведучий 2.

Скільки б не проходило років, а ті кого відібрала у нас війна не перестануть викликати і смутку, і гордості, і здивування. Бо ж яку треба мати сміливість, щоб дивлячись смерті у вічі, не зрадити своєму народові. Люди різних національностей вистояли, не впали перед ворогом на коліна. То ж будьмо гідними пам'яті про них.

Вірш "Вклонися, моя Україно"

Вклонися, моя Україно,
Тим людям величним і скромним,
Що в назвах фронтів титанічних
Пронесли наймення твоє.
Ти словом достойним розкажеш
Своїм поколінням, потемкам,
Чому їм на вічну пошану
Твій вдячний народ віддає.

Вони, москвичі й костромчани
Сибірських лісів лісоруби,
Стрункі винороби Кавказу,
Українських просторів сини,
Своїм самовідданим серцем
Тебе врятували від згуби,
Своєю священною кров'ю
Тебе визволяли вони.

Ведучий 1.

Страшні сліди залишила війна. Тільки на території України в руїни і згарища було перетворено 720 міст, 28000 сіл. Загинула п'ята частина населення: біля 5 млн на фронтах і 12 млн цивільного.

Пісня "П'є журавка воду"

Ведучий 2.

Крізь дощі і сніги, крізь роки і лихоліття, говорять з нами ті, хто не посміхнеться сьогодні, не зустріне цю весну. Вклонімося їм низько!

Ми схиляємо голови перед пам'яттю дідів і прадідів, рідних.

Уклонитися тим, хто поліг у бою,

Хто прикрив рідну землю собою.

Свято мужності й радість велику свою

Розмішати живою сльозою.

Ведучий 2.

У цього свята три кольори. Перший колір – червоний. Колір крові гарячої, якою полито кожний клаптик землі. Другий колір – розквітлого саду. Білосніжний його прибий, як найсвітліші сні солдатецькі, що ожили! Третій колір – колір вдовиних хусток. Якби вітром їх раптом зірвало із сивих голів матерів і дружин солдатських, закрили б вони усе небо чорними птахами невимовного горя.

Пісня "За старим, за дубовим столом"

Ведучий 1.

Хвилина мовчання, хвилина мовчання –

Пекуча й терпка як сльоза.

Хвилина мовчання – в ній наша любов і гроза.

Як подвиг полеглих,

Священна хвилина мовчання.

Хвилина мовчання.

Ведучий 2.

Хай звершене батьками і дідами усім поколінням, яке пройшло війну, наснажує нас на добрі справи в ім'я зміцнення Української держави, створення всім, хто живе в Україні, щасливого і заможного життя. Здоров'я вам, добра і злагоди.

Молитва за Україну.